

İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNDEKİ DENETİM ODAĞI VE TÜKENMİŞLİKLE İLİŞKİSİ

Yard.Doç.Dr. Songül TÜMKAYA

Sınıf Öğretmenliği Bölümü
Eğitim Fakültesi Çukurova Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada ilköğretim öğretmenlerindeki denetim odağı ile tükenmişlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini ilköğretim okullarının I. kademesinde görev yapan 112 öğretmen oluşturmuştur. Bunların 60' ı kadın, 52'si erkektir. Ölçme araçları olarak Rotter'in (1966) geliştirdiği "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği" ile Seidman ve Zager (1986-87) tarafından geliştirilen "Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde "t" testi ve tek yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçları, öğretmenlerin içsel ya da dışsal denetim odağına sahip olmaları açısından "Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği"nin dört alt ölçeği arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadın öğretmenlerin denetim odağı puanları erkek öğretmenlere göre daha yüksek bulunmuştur.

SUMMARY

In this study the relationship between locus of control of primary school teachers had been examined. The sample of the study consisted of 112 primary school teachers; 52 of them were male and 60 were female. The measurement instruments "Internal-External Locus of Control Scale" developed by Rotter (1966) and "Teacher Burnout Scale" developed by Seidman and Zager (1986-87) were used. In analysing data, "t" test and one way ANOVA statistical techniques had been used. The results of the study indicated that there had been found significant differences among four subscales of Teacher Burnout Scale in terms of having internal or external locus of control of teachers. In addition, it had been found that locus of control scores of female teachers were higher than male teachers.

Kişiliğin bir boyutu olarak ele alınan denetim odağı kavramı ortaya atılışının üzerinden geçen yirmibeş yılı aşkın bir süredir sayısız araştırmaya konu olmuş ve çok sayıda kişilik değişkeniyle ya da davranışla ilişkisi incelenmiştir (Dağ, 1991). Rotter'e (1966) göre denetim odağı inancı bireylerin geçmişlerindeki pekiştirici yaşantılarına dayalı olarak davranışlarının sonuçlarını kendi kontrollerine veya kendi dışlarındaki odakların (örn; şans, kader, Tanrı vb.)kontrollerine bağlamaları sonucu oluşan bir özelliktir. Bazı bireyler, iç-dış denetim odağı inancı boyutunun uç noktalarında bazıları da ortalarında yer alabilmektedirler (Akt., Dağ, 1992).

İnsanlar ödül ve cezalar biçiminde kendilerine olanların sorumluluğunu kendilerine ya da şans, kader, kısmet gibi kendileri dışındaki güçlere yüklemek eğiliminde olabilirler. Ödül ve cezaları denetleyen gücün kaynağını birey kendi içinde ya da dışında algılayabilir. Rotter (1966) bu gücün kaynaklandığı yere "denetim odağı" adını vermektedir (Akt., Dönmez; Başal, 1985).

Denetim odağı algısı nedensellik belirtme ve sorumluluk yükleme ile ilgili görülmektedir. İçten denetimliler yaptıkları işin beceriye dayalı yönlerini vurgulayarak, başarılarını kendi davranışlarına bağlamaktadırlar. Dıştan denetimlilerse şans ya da koşulları davranışın sonucunun özellikle de başarısızlığın sebebi olarak algılamaktadırlar. İçten denetimliler çalışmalar sırasındaki dikkat dağıtıcı uyarınları suçlamaya, dıştan denetimlilerden daha az, kazaların nedenini bireysel sorumlulukta aramaya ise daha çok eğilimli görülmektedirler (Dönmez, 1986).

Bir kişilik boyutu olarak ele alınan ve incelenen denetim odağı yönünden bireylerin anlamlı olarak birbirlerinden ayrıldıkları yapılan pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Araştırmalar dışsal denetimlilerle karşılaştırıldığında, içsel denetimlilerin; entellektüel ve akademik etkinliklerde daha fazla zaman harcadıklarını, okul başarılarının daha yüksek olduğunu özellikle yarışma ortamında daha üstün başarı gösterdiklerini, toplumsal olaylarda daha aktif olduklarını göstermektedir. Yine içsel denetimlilerin diğerleriyle karşılaştırıldığında olumsuz etkilere daha fazla direnen, kişisel özgürlüklerinin sınırlandırılmasına güçlü bir tepki gösteren, kendilerini daha etkili, güvenli ve bağımsız kişiler olarak algılayan olumlu benlik kavramına sahip, atılgan ve girişimci kişiler olduklarını ortaya koymaktadır (Yeşilyaprak, 1990).

Bütün bu sonuçlar içsel denetimli olmanın olumlu bir kişilik özelliği olduğunu göstermektedir. Buna karşılık dışsal denetimliler, araştırma bulgularına göre, çevre üzerinde kontrollerinin olmadığına inandıkları, olayları kontrol altına alamayacakları, sonucu etkileyemeyecekleri kanısından dolayı daha kaygılı, pasif, kuşkucu ve dogmatiktirler. Yine araştırmalar dışsal denetimlilerin hem kendilerine hem başkalarına daha az güvenen, kendini tanımada yetersiz, toplumsal kabul ihtiyaçları az olan, saldırgan ve daha çok savunma mekanizmaları kullanma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Yeşilyaprak, 1990).

Tükenmişlik ise, aşırı derecede bitkinlik veya yorgunluk anlamında kullanılmaktadır. Tükenmişliğe ve tatminsizliğe yol açan dışsal stresörler arasında iş veya yaşam durumlarından herhangi biri etkili olabilir. Öğretimde stres yapıcı etkenler; idareden kaynaklanan baskı, idari desteğin eksikliği, öğrencinin ilgisizliği, tembelliği veya olumsuz davranışları, bazı meslektaşların olumsuz tutumları, okul-aile işbirliğinin eksikliği, iş açısından ilerlemedeki fırsatların azlığı ve kişi başına düşen işin fazlalığını içerir (Turk; Meeks; Turk, 1982).

Kişilik özellikleri tükenmişlik üzerinde etkisi olan önemli bir faktördür. Kişinin tükenmişliği yaşamaması kişilik donanımları ve elindeki imkanları kullanabilmesiyle ilişkilidir. Bu sebeple kişisel özellikler tükenmişlikten korunabilme derecesini de belirler. Bunlar kişinin değişimlere uygun olarak kendini programlayabilme yeteneğine bağlıdır. Yeni koşulları kabullenmek, değişim şartlarını görmeye gayret etmek ve esneklik problemi başa çıkma konusunda büyük önem taşır.

Kişinin yetemediği, eksikliğini farketmediği durumlarda olayın yarattığından daha yoğun bir stres ortaya çıkar. Tükenmişlik duygusunu yoğun olarak yaşayıp yaşamama kişinin hayatını etkileyen olaylar üzerindeki kişisel denetimiyle de ilişkilidir. Çeşitli araştırmacılar otonomi veya denetim eksikliğinin yapılan işte tükenmişliğe yol açabileceğini belirtmişlerdir (Schwab; Jackson; Schuler, 1986).

Kişiliğin bir boyutu olarak kabul edilen denetim odağı ile tükenmişlik arasındaki ilişki çeşitli araştırmacılar (McIntyre, 1984; Kyriacou, 1987) tarafından ele alınmıştır. Denetim odağı, okul performansını ve tükenmişlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan araştırmalar (McIntyre, 1984; Mazur; Lynch, 1989; Nunn; Nunn, 1993) dış denetim odağı yüksek olan öğretmenlerin daha düşük performansa sahip olduklarını ve daha fazla tükenmişlik gösterdiklerini bildirmektedirler. Örneğin öğretmenlerde görülen tükenmişlik ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştıran McIntyre (1981) öğretmenlerin daha çok dış denetim odaklı olduklarını ve iç denetimli meslektaşlarına göre daha çok tükenmişlik belirttiklerini bulmuştur (Akt. , Schwab, 1983).

Mazur ve Lynch (1989) tükenmişlik, kişilik özellikleri ve okul organizasyonu arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Lisede görev yapan toplam 200 öğretmenle yürütülen bu çalışmada da dış denetim odağı ile tükenmişlik arasında yüksek bir korelasyon olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu değişkenlerle benlik saygısı arasında da önemli bir ilişkinin varlığına işaret edilmiştir.

Fielding ve Gall (1982) diğer araştırma sonuçlarına paralel olarak dış denetim odağına sahip öğretmenlerin yüksek düzeyde stres ve

tükenmişlik gösterdiklerini bulmuşlardır. Bu araştırmada; stres, tükenmişlik, denetim odağı, öğrencilere yönelik tutumlar, değişimleri ya da belirsizlikleri tolera etme ve okulun niteliği ile iş ortamı arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Sonuçlar öğrenciler hakkında olumsuz tutum ve inançlara sahip, dış denetim odağı yüksek ve düşük toleranslı öğretmenlerin daha çok stres ve tükenmişlik yaşadıklarını göstermiştir.

Byrne (1992) yaptığı çalışmada daha çok organizasyonel ve kişisel faktörlerin öğretmen tükenmişliğine katkısı olup olmadığını araştırmıştır. Bulgular öğretmenlerde tükenmişliği etkileyen organizasyonel faktörlerin; rol çatışması, fazla iş yükü, sınıf atmosferi, karar verme yetkisi ve görülen idari destek, kişisel faktörlerin ise; işgal edilen mevki, benlik saygısı ve dış denetim odağı olduğunu göstermiştir.

Feitler ve Tokar (1982) öğretimde stresin yaygınlığıyla ilgili olarak yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin büyük bir bölümünün (% 76) iş başında strese girdiğini ifade ettiklerini ortaya koymuşlardır. Değişik araştırmalar öğretmenlerin, işe bağlı stresle yeterince başa çıkamadıklarını, bunun da; işe devamsızlıklarının artmasına , iş değiştirmeye, düşük moral ve performansa neden olduğunu, ayrıca, öğrencinin başarısını da engellediğini göstermiştir (Blase, 1986; Dworkin, 1985).

Yukarıda özetlenen araştırmalarda da görüldüğü gibi genel olarak dış kontrol odağı ve tükenmişlik arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Bu durumda; stresli öğretim koşullarına, öğrencilere, öğretme mesleğine ve yönetim desteğinin eksikliğine karşı tepki şeklinde geliştirilen olumsuz bir örnek olarak gösterilen öğretmen tükenmişliğinin (Seidman; Zager, 1986-87) denetim odağıyla ilişkisi de büyük önem kazanmaktadır.

Denetim odağı, aynı zamanda kendi kendini yönetebilen toplumsal süreçlerdeki rolünün ve sorumluluğunun bilincinde olan bireylerden oluşan bir toplum meydana getirmek açısından değer taşımaktadır. Eğer böyle olursa, öğretmenler kendilerinden kaynaklanan problemler olup olmadığını farkına varıp değiştirmek için uygun çözüm yollarına girişebilirler. Bu da olumsuzlukların zamanında giderilmesi açısından son derece önemlidir. Öğretmenlerin kendilerindeki isteksizliği, yetersizliği ve tükenmişliği algılayıp gidermeye çalışmalarını sağlayabileceği gibi , öğrencileri meydana gelebilecek olumsuzluklardan korumalarını aynı zamanda da daha nitelikli bir eğitimi de beraberinde getirecektir. Konunun insan yetiştirme açısından önemi ve ülkemizde bu iki değişkeni birlikte ele alan bir çalışmaya

rastlanmaması bu araştırmaı yapmaya yönelten önemli güdüleyiciler olmuştur. Bu nedenle araştırmanın temel amacı öğretmenlerdeki denetim odağı ile tükenmişliğin birarada incelenmesidir. Ayrıca, cinsiyet, yaş ve hizmet süresine bağlı olarak denetim odağı puanlarının değişip değişmediğinin incelendiği bu araştırmada temel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1-Öğretmenlerin cinsiyetlerine bağlı olarak “Denetim Odağı” puanlarında bir farklılaşma var mıdır ?

2-Öğretmenlerin yaşlarına bağlı olarak “Denetim Odağı” puanlarında bir farklılaşma var mıdır ?

3- Öğretmenlerin hizmet sürelerine bağlı olarak “Denetim Odağı” puanlarında bir farklılaşma var mıdır ?

4-Öğretmenlerin “İçten ya da Dıştan Denetimli” olmalarına göre, “Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği” nin (ÖTÖ);

4. 1- “Görülen İdari Destek” alt ölçeği puanlarında bir farklılık var mıdır ?

4. 2- “İşe Bağlı Stresle Başa Çıkma” alt ölçeği puanlarında bir farklılık var mıdır ?

4. 3- “İş Doyumu” alt ölçeği puanlarında bir farklılık var mıdır ?

4. 4- “Öğrencilere Yönelik Tutumlar” alt ölçeği puanlarında bir farklılık var mıdır ?

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örnekleminde yer alan ilköğretim okulları sosyo-ekonomik düzeyleri belirlendikten sonra tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Böylece çeşitli ilköğretim okullarının I. kademesinde görev yapan 60’ ı kadın 52’ si erkek olmak üzere toplam 112 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Ölçme Araçları

Bu araştırmada “Denetim Odağı” nı belirlemek için ülkemizde pekçok çalışmada kullanılan ve Rotter (1966) tarafından geliştirilen “Rotter’ in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği” (RİDKOÖ) kullanılmıştır (Özyürek, 1982; Dönmez, 1983; Ören, 1991; Dağ, 1991). “Tükenmişliği” belirlemek için de Seidman ve Zager (1986-87) tarafından geliştirilen “Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği” n den (ÖTÖ) yararlanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerden; cinsiyet, yaş ve hizmet sürelerini belirtmeleri de istenmiştir.

Rotter’ in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)

Rotter’in (1966) geliştirdiği ve ülkemizde Dağ (1991) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Rotter İç- Dış Kontrol Odağı Ölçeği” (RİDKOÖ) öğretmenlerin denetim odağını belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Bu ölçek 29 çift maddeden oluşmakta ve bireylerin genellenmiş denetim beklentilerinin içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde zorunlu seçmeli cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Altı madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri 1’ er puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları 0 ile 23 arasında değerismekte ve yükselen puan dış kontrol odağı inancının artmasına işaret etmektedir.

Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği (ÖTÖ)

Tükenmişliği belirlemek için kullanılan ÖTÖ 20 maddeden oluşan 6 dereceli Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin adaptasyonu ile geçerlik ve güvenilirlik çalışması araştırıcı tarafından yapılmıştır. ÖTÖ’ nün dört alt ölçeği bulunmaktadır. Bu alt ölçeklere ilişkin Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla řu şekildedir; Görülen İdari Destek .70; İşe Bağlı Stresle Başa Çıkma .66; İş Doyumu .67; Öğrencilere Yönelik Tutumlar .76’ dır. Toplam test / tekrar - test güvenilirlik katsayısı .75’ dir. Ölçeğin puanlanması her alt ölçek için ayrı ayrı yapılmaktadır. Yüksek puan tükenmişliğin yüksekliğini, düşük puan ise düşükliğünü yansıtır.

Verilerin Analizi

Öncelikle öğretmenlerin denetim odağı ölçeğinden aldıkları ham puanlar büyüklük sırasına konmuştur. Elde edilen dağılım ortancasından ikiye bölünerek deneklerin içsel ve dışsal uç grupları oluşturulmuştur. 0 - 8 arası puanlar içten denetimliliği, 9 - 23 arası olan puanlar ise dıştan denetimliliği göstermektedir. Veriler “t” testi ve tek yönlü varyans analizinden yararlanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel işlemler SPSS paket programı (Nie, 1986) aracılığıyla yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın amacına uygun olarak yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo - 1’ de cinsiyetlere göre Denetim Odağı Ölçeği puanlarına ilişkin sonuçlar görülmektedir.

Tablo-1
Cinsiyetlere Göre “Denetim Odağı Ölçeği” Puanının X, S ve “t” Değeri

Cinsiyet	“t” Önem				
	N	X	S	Değeri	Düzeyi
Kadın	60	9.60	3.53	2.63	p<.01
Erkek	52	7.63	4.38		Önemli

tT : 2.62 Sd: 110

Tablo-1 incelendiğinde öğretmenlerin cinsiyetlerine göre denetim odağı puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Kadın öğretmenlerin denetim odağı puanları erkeklere göre manidar şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Öğretmenlerin yaşlara göre denetim odağı puanına ilişkin sonuçlar Tablo-2’de özetlenmiştir.

Tablo-2
Yaşlara Göre “Denetim Odağı Ölçeği” Puanının X, S ve F Değeri

Yaş	F Önem				
	N	X	S	Değeri	Düzeyi
20-29	20	9.80	4.41	2.10	Önemsiz
30-39	52	8.40	4.20		
40-49	35	9	3.59		
50+	5	5	1.87		

Tablo-2’de de görüldüğü gibi öğretmenlerin yaşlarına göre denetim odağı puanları arasındaki fark önemli bulunmamıştır.

Hizmet süresine göre denetim odağı puanları Tablo-3’de özetlenmiştir

Tablo-3
Hizmet Sürelerine Göre “Denetim Odağı Ölçeği” Puanının X, S ve F Değeri

Önem Süresi	Hizmet F				
	N	X	S	Değeri	Düzeyi
1-5	19	8.74	4.13	.32	Önemsiz
6-10	21	9.48	5.06		
11-15	16	8.88	4.35		
16-20	26	8.38	3.37		
21+	30	8.27	3.77		

Tablo-3'e bakıldığında öğretmenlerin hizmet sürelerine göre denetim odağı puanları arasındaki farkın önemli olmadığı görülmektedir.

Tablo-4'de öğretmenlerin denetim odağı yönelimlerine göre Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği'nin birinci alt ölçeği olan "Görülen İdari Destek" puanlarına ilişkin sonuçlar verilmiştir

Tablo-4
Öğretmenlerin "İçten ya da Dıştan Denetimli" Olmalarına Göre ÖTÖ'nün "Görülen İdari Destek" Alt Ölçek Puanlarına İlişkin X, S ve "t" Değeri

Denetim Odağı	"t"			Önem Değeri	Önem Düzeyi
	N	X	S		
İç	57	20.21	6.96	2.85	P<.01
Dış	55	23.89	6.67		Önemli

tT : 2.62 Sd: 110

Tablo-4 incelendiğinde öğretmenlerin içten ya da dıştan denetimli olmalarına göre ÖTÖ'nün "Görülen İdari Destek" alt ölçek puanlarına ilişkin farkın önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında dış denetim odağına sahip öğretmenlerin puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, dış denetim odağına sahip öğretmenlerin idari

destek görme açısından iç denetim odaklı öğretmenlerden daha fazla tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir.

Öğretmenlerin denetim odağı yönelimlerine göre Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği'nin ikinci alt ölçeği olan "İşe Bağlı Stresle Başa Çıkma" puanlarına ilişkin sonuçlar Tablo-5'de verilmiştir.

Tablo-5
Öğretmenlerin "İçten ya da Dıştan Denetimli" Olmalarına Göre ÖTÖ'nün "İşe Bağlı Stresle Başa Çıkma" Alt Ölçek Puanlarına İlişkin X, S ve "t" Değeri

Denetim Odağı	"t"			Önem Değeri	Önem Düzeyi
	N	X	S		
İç	57	13.74	5.36	2.02	p<.05
Dış	55	15.67	4.76		Önemli

tT : 1.98 Sd: 110

Tablo-5'de de görüldüğü gibi öğretmenlerin içten ya da dıştan denetimli olmaları ile ÖTÖ'nün "İşe Bağlı Stresle Başa Çıkma" alt ölçeği puanları arasındaki fark önemli bulunmuştur. Ortalamalar dış denetim odağına sahip öğretmenlerin puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak dış denetim odaklı öğretmenlerin işe bağlı stresle başa çıkma

açısından iç denetimlilere göre daha çok tükenmişlik bildirdikleri söylenebilir.

Tablo-6'da öğretmenlerin denetim odağı yönelimlerine göre Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği'nin üçüncü alt ölçeği olan "İş Doyumu" puanlarına ilişkin sonuçlar görülmektedir.

Tablo-6
Öğretmenlerin "İçten ya da Dıştan Denetimli" Olmalarına Göre ÖTÖ'nün "İş Doyumu" Alt Ölçek Puanlarına İlişkin X, S ve "t" Değeri

Denetim			“t”	Önem	Odağı	N	X	S	Değeri
Düzeyi									
İç	57	11.74	4.37	2.12					p<.05
Dış	55	13.76	5.70						Önemli

tT : 1.98 Sd: 110

Tablo-6’ya bakıldığında öğretmenlerin içten ya da dıştan denetimli olmalarına göre ÖTÖ’nün “İş Doyumu” alt ölçek puanlarına ilişkin farkın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Burada da dış denetimli öğretmenlerin aritmetik ortalamaları iç denetimlilerden daha yüksektir. Buna göre dış denetim odağına sahip öğretmenlerin iş doyumuna

yönelik tükenmişliklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin denetim odağı yönelimlerine göre Öğretmen Tükenmişliği Ölçeği’nin dördüncü alt ölçeği olan “Öğrencilere Yönelik Tutumlar” puanlarına ilişkin sonuçlar Tablo-7’de verilmiştir.

Tablo-7

Öğretmenlerin “İçten ya da Dıştan Denetimli” Olmalarına Göre ÖTÖ’nün “Öğrencilere Yönelik Tutumlar” Alt Ölçek Puanlarına İlişkin X, S ve “t” Değeri

Denetim			“t”	Önem	Odağı	N	X	S	Değeri	Düzeyi
İç	57	4.68	1.92	3.02						p<.01
Dış	55	5.91	2.36							Önemli

tT : 2.62 Sd: 110

Tablo-7 incelendiğinde öğretmenlerin içten ya da dıştan denetimli olmalarına göre ÖTÖ’nün “Öğrencilere Yönelik Tutumlar” alt ölçek puanlarına ilişkin farkın önemli olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında iç denetim odaklı öğretmenlerin lehine bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu sonuca bağlı olarak dış denetim odaklı öğretmenlerin, öğrencilere yönelik tutumlar açısından iç denetimli meslektaşlarına göre daha çok tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir.

düşünüldüğünde, bu sonucun kadın öğretmenlerin, erkeklere göre daha çok dış denetim odaklı bir yönetime sahip olduklarını gösterdiği söylenebilir. Ülkemiz koşullarında kız çocuklarının içe dönük ve bağımlı bir biçimde yetiştirildikleri dikkate alındığında, bu sonuç şaşırtıcı gelmemektedir. Denetim odağı puanı ile yaş ve hizmet süresine yönelik önemli bir farkın bulunmaması ise bireylerin sahip oldukları kişilik özelliklerini çok önceden oluşturmaları ve daha sonraki yıllarda da bunu değiştirmemeleri ile açıklanabilir.

TARTIŞMA

Araştırmanın temelini oluşturan denetim odağı ve tükenmişlik değişkenleri arasında gözlenen ilişki önceki çalışmalarda bildirilen sonuçlarla benzer bulunmuştur (McIntyre, 1984; Kyriacou, 1987; Mazur; Lynch, 1989; Nunn; Nunn, 1993; Fielding; Gall, 1982; Byrne, 1992). Sonuçlar, dış denetim odağındaki artış ile tükenmişlikteki artış arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca, araştırma sonucu öğretmenlerin cinsiyetlerine göre denetim odağı puanları arasındaki farkın önemli olduğunu ortaya koymuştur. Burada kadın öğretmenlerin denetim odağı puanlarının erkek öğretmenlere göre daha yüksek olması dikkat çekmiştir. Denetim odağı puanındaki artışın dış denetimli olmaya işaret ettiği

Genel olarak bu araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde toplumda önemli bir görevi üstlenen öğretmenlerin denetim odağına bağlı olarak, tükenmişlik yaşamlarının bir çok olumsuzlukları da beraberinde getirebileceği söylenebilir. İşe devamsızlık, öğrenci başarısızlığı, iş doyumsuzluğu, stres ve uygun olmayan başa çıkma davranışlarına (alkol, sigara, dayak, vb.) yönelme bunlardan yalnızca bir kaç tanesi olarak örnek verilebilir. Bu nedenle araştırmayla ilgili en önemli öneriler; öğretmenlik mesleğine yönelecek bireylerin kişilik özelliklerini de belirlemeye yardımcı olacak daha farklı yöntemlerle seçilmesi için gerekli değişikliğin bir an önce yapılması, meslek yaşantılarında da gerek öğretmenlik başarısı, gerekse duygusal yaşantı açısından sürekli

izlenmesi ve değerlendirilmesi, denetim odağının diğer değişkenlerle (öğrenci başarısı, dayak, işe devamsızlık, benlik saygısı, vb.) olan ilişkisinin araştırılması olarak sıralanabilir.

KAYNAKÇA

- BLASE, J. J. (1986). "A Qualitative Analysis of Sources of Teacher Stres: Consequences for Performance" American Educational Research Journal, 23, 13-40.
- BYRNE, B. M. (1992). "Investigating Causal Links to Burnout for Elementary, Intermediate and Secondary Teachers" San Francisco, (ERİC Document Reproduction Service. No. ED344886).
- DAĞ, İ. (1991). "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ) nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirligi ve Geçerliği" Psikoloji Dergisi, 7 (26), 10-16.
- DAĞ, İ. (1992). "Kontrol Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Psikopatoloji İlişkileri" Psikoloji Dergisi, 7 (27), 1-9.
- DÖNMEZ, A. (1983). "Denetim Odağı ve Çevre Büyüklüğü" A. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, 16 (1), 37-47.
- DÖNMEZ, A.; BAŞAL, H. A. (1985). "Çevre Büyüklüğü ve 10-12 Yaş İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı (Locus of Control)" Psikoloji Dergisi, 5 (18), 7-14.
- DÖNMEZ, A. (1986). "Denetim Odağı: Temel Araştırma Alanları" Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 18 (1-2), 259-280.
- DWORKIN, A. G. (1985). "When Teachers Give up: Teacher Burnout, Teacher Turnover and Their Impact on Children" Hogg Foundation for Mental Health, Austin, TKS, (ERİC Document Repredaction).
- FEITLER, F. C.; TOKAR, E. (1982). "Getting a Handle on Teacher Stress: How Bad is The Problem?" Educational Leadership 39, 456-458.
- FIELDING, M.; GALL, M. D. (1982). "Personality and Situational Correlates of Teacher Stress and Burnout Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association" New York. (ERİC Document Reproduction Service, No: ED219353).
- KYRIACOU, C. (1987). "Teacher Stress and Burnout: An International Review" Educational Research, 29 (2), 146-152.
- MAZUR, P. J.; LYNCH, M. D. (1989). "Differential Impact of Administrative Organizational, and Personality Factors on Teacher Burnout" Teaching and Teacher Education, 5 (4), 337-353.
- Mc INTYRE, T. C. (1984). "The Relationship Between Locus of Control and Teacher Burnout" British Journal of Educational Psychology, 54, 235-238.
- NIE, N. H. (1986). **SPSS-X Statistical Package for Social Sciences**. N. Y. Mc Graw-Hill.
- NUNN, G. D.; NUNN, S. J. (1993). "Locus of

- Control and School Performance: Some Implications for Teachers" Education. 113 (4), 636-641.
- ÖREN, N. (1991)."Denetim Odağı ve Kendini Kabul Arasındaki İlişkiler" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 1 (2), 20-88.
- ÖZYÜREK, M. (1983). "Birlikte ve Ayrı Eğitimin Etkinliği: Benlik Kavramı ve Denetleme Odağı" A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Ankara: A. Ü. Basımevi. No: 123.
- SCHWAB, R. L. (1983)."Teacher Burnout: Moving Beyond ' Psychobabble'" Theory - Into - Practice. 22 (1), 21-26.
- SCHWAB, R. L.; JACKSON, S. E.; SCHULER, R.S. (1986). "Educator Burnout: Sources and Consequences" Educational Research Quarterly. 10 (3),14-30.
- SEIDMAN, S. A.; ZAGER, J. (1986-87)." The Teacher Burnout Scale" Educational Research Quarterly. 11, 26-33.
- TURK, D. C.; MEEKS, S. S.;TURK, L. M. (1982). "Factors Contributing to Teacher Stress: Implications for Researc, Prevention and Remediation" Behavioral Counseling Quarterly. 2, 3-25.
- YEŞİLYAPRAK, B. (1990)." Denetim Odağının Belirleyicileri ve Değişime İlişkin Araştırmalar: Bir Eleştirel Değerlendirme" Psikoloji Dergisi. 7 (25), 41-52.